

טועמיה - חיים

לחיות עם הזמן בשבת קודש

ערב ש"ק פרשת בחוקותי תשפ"ד

הרב **מרדכי אלון שליט"א**

נכתב ונערך משמיעה ע"י תלמידים - לא מוגה

זמני הדלקת הנרות וציאת השבת:

ירושלים - 19:05 | 20:22

תל אביב - 19:20 | 20:24

חיפה - 19:13 | 20:26

טבריה ומגדל - 19:19 | 20:24

באר שבע - 19:20 | 20:22

לעניינו של חודש אייר

ישראל עושים רצונו של מקום ויש מצב אחר כאשר הם לא עושים כן. כאשר ישראל עושים רצונו של מקום אין צורך בלאסוף דגן. אסיפת הדגן, החרישה והזריעה איננה מצב אידיאלי. הדבר האמיתי הוא "לא ימוש ספר התורה הזה מפוך" כפשוטו, לשבת וללמוד כל הזמן, ואת הדגן יאספו עבורנו אומות העולם. זה תיאור אוטופי של מציאות אידיאלית, וכך צריך להיות לפי רבי שמעון. אך בזמן שאין ישראל עושים רצונו של מקום אז צריך "ואספת דגנך", ולא עוד אלא שאז אנחנו נצטרך ל"ע לאסוף גם את הדגן של הגויים האלה ולעבוד עבורם. והגמרא מיד אומרת - "הרבה עשו כרבי ישמעאל ועלתה בידן, כר' שמעון בן יוחי ולא עלתה בידן". זו איננה דרך לרבים, דרכו של רשב"י. וכעת השאלה - היש דמות יותר מחובקת, מחוברת ואהובה מרשב"י? מחד, עינינו הרואות כי כל עם ישראל דבוק בו - אך מאידך, רואים מהגמרא שהוא דמות קיצונית.

רשב"י - מיינסטרים או קיצוניות?

גם בריחתו למערה מהרומאים היתה בגלל אמירה קיצונית שלו, כפי שמתארים חז"ל -

דיתבי רבי יהודה [ב"ר עילאי] ורבי יוסי ורבי שמעון ויתבי יהודה בן גרים גבייהו. פתח ר' יהודה ואמר 'כמה נאים מעשיהן של אומה זו! - תקנו שווקים, תקנו גשרים, תקנו מרחצאות'. ר' יוסי שתק, נענה רשב"י ואמר 'כל מה שתקנו לא תקנו אלא לצורך עצמן. תקנו שווקין להושיב בהן זונות, מרחצאות לעדן בהן עצמן, גשרים ליטול מהן מכס'. הלך יהודה בן גרים וסיפר דבריהם ונשמעו למלכות. אמרו יהודה שעילה יתעלה, יוסי ששתק יגלה לציפורי, שמעון שגינה יהרג. אזל הוא ובריה טשו בי מדרשא כל יומא הוה מייתי להו דביתהו ריפתא וכוזא דמיא וכרכי. כי תקיף גזירתא א'ל לבריה נשים דעתן קלה עליהן דילמא מצערי לה ומגליא לן, אזלו טשו במערתא. איתרחיש ניסא איברי להו חרובא ועינא דמיא והווי משלחי מנייהו והווי יתבי עד צוארייהו בחלא כולי יומא גרסי בעידן צלויי לבשו מיכסו ומצלו והדר משלחי מנייהו כי היכי דלא ליבלו איתבו תריסר שני במערתא אתא אליהו וקם אפיתחא דמערתא אמר מאן לודעיה לבר יוחי דמית קיסר ובטיל גזירתיה נפקו חזו אינשי דקא כרבי ורעיה... (שבת ל"ג)

הרבה עשו כרשב"י ולא עלתה בידן

השבת נחתום אי"ה את חומש ויקרא בקריאת "חזק חזק ונתחזק", ונברך את החודש הבא עלינו לטובה, חודש סיון. התחלנו את השבוע עם רשב"י ב"ג בעומר, ולפני שנכנס לחודש סיון אני מבקש להתמקד הפעם בחודש אייר, בשבתות הספירה, בספירת השנים, ספירת היובל. נעסוק גם בפלא הזה של האהבה וההערצה של כולנו לרבי שמעון בר יוחאי. כולנו, כל עם ישראל, עוטפים ומעוטפים ברבי שמעון. אנחנו שרים בפיט המפורסם - "אשרי העם הם לומדיך ארי העומדים על סודך" - כלומר כל העם הם לומדיך, גם אם הם לא במדרגה שהם עומדים על סודך. אבל נשאל שאלה שעלתה השבוע בלימודנו במגדל - על פניו רשב"י היה אמור להיות דמות מאד לא עממית אלא אליטיסטית. חז"ל אף אומרים מפורשות - "הרבה עשו... כרשב"י ולא עלתה בידן".

הגמרא שם בברכות דנה בסתירה שיש לה נפקא מינה לחיים. הנושא שם הוא גדר לימוד תורה -

ת"ר ואספת דגנך. מה ת"ל? לפי שנא' (יהושע א, ח) 'לא ימוש ספר התורה הזוה מפוך' יכול דברים ככתבן? ת"ל 'ואספת דגנך' - הנהג בהן מנהג דרך ארץ, דברי ר' ישמעאל. ר"ש בן יוחי אומר אפשר אדם חורש בשעת חרישה וזורע בשעת זריעה וקוצר בשעת קצירה ודש בשעת דישה וזורע בשעת הרוח, תורה מה תהא עליה? אלא בזמן שישראל עושיין רצונו של מקום מלאכתן נעשית ע"י אחרים שנא' (ישעיהו סא, ה) 'ועמדו זרים ורעו צאנכם' וגו', ובזמן שאין ישראל עושיין רצונו של מקום מלאכתן נעשית ע"י עצמן שנא' (דברים יא, יד) 'ואספת דגנך', ולא עוד אלא שמלאכת אחרים נעשית על ידן שנא' (דברים כח, מה) 'ועבדת את אויביך' וגו'. אמר אביי הרבה עשו כרבי ישמעאל ועלתה בידן כר' שמעון בן יוחי ולא עלתה בידן. (ברכות ל"ה:)

כלומר תשובת רבי ישמעאל היא שעלינו לעסוק בכל המלאכות, לחרוש ולזרוע, לקצור ולדוש - אך כוחו של היהודי הוא להנהיג בכל המלאכות דרך ארץ, כלומר לחיות תורה גם בתוך העשיה, ובכך לא ימוש מפיו ספר התורה. ומה עם "הגית?" - כל אחד ילמד כמה שהוא יכול, בכל זמן פנוי. ולוואי שנעמוד בזה. אבל רשב"י אומר אחרת לגמרי - אלו שני פסוקים שמתארים שני מצבים שונים. יש מצב לכתחילא שבו

הצלב הנוראיים בקהילות אשכנז וחלק גדול מהתפילות ודיני האבלות שאנחנו אומרים נתקנו לזכרם. אך גם לשם נגיע אחרי שניגע ברבי שמעון.

בינתיים נאמר מילה על ספירת העומר. יש מצווה פלאית שקיימת אך ורק בספירת העומר, וזו מצווה שמתקיימת בכל יום מימי חודש אייר. כל החודש כולו הוא ספירת העומר. מבחינה הלכתית יש כאן תופעה מעניינת שאף תשפוך לנו אור על דמותו של רבי שמעון, והיא קשורה למה שמיד נדבר עליו וקשור למסעי הצלב. התורה בפרשת אמור, מביאה את כל המועדים אבל המועד הארוך ביותר שם הוא חודש אייר -

וּסְפַרְתֶּם לָכֶם מִמְחַרַת הַשִּׁבְעָת מִיּוֹם הַבְּרִיאֲכֶם אֶת־עַמְר הַתְּנוּפָה שִׁבְעַת שָׁבָתוֹת תְּמִימֹת תִּהְיֶינָה. (ויקרא כ"ג, ט"ו)

מכאן לומדים שכאן "א מישאל חייב לספור את הימים שלו - כמה ימים עברו אצלו מתחילת הספירה ועד היום, וביום החמישים חוגגים את חג השבועות. בואו נשים לב לנקודה שלא מספיק מדגישים אותה - אנחנו יודעים שלשבועות אין תאריך אבל בפועל מגיעים לזה אחרי חמישים יום, ב-ו' סיון. אבל האמת שזה לא מדויק - היום יש לנו לוח שנה ולפיו ניסן לעולם הוא חודש מלא, שלשים יום, ואייר חודש חסר. כלומר אם אנחנו מתחילים לספור בט"ז ניסן, נגיע לשבועות ב-ו' בסיון. אבל כאשר קידשו את החודש ע"פ הראיה, לפי עדים, יכול להיות מצב ששני החודשים יהיו חסרים שניהם או מלאים שניהם, ואז חג השבועות יכול לחול או ב-ה', או ב-ו' או ב-ז' סיון. זה מה שטענו הצדוקים - 'איך אתם משנים את התאריך של החג? כל שנה בתאריך אחר?', ולכן לשיטתם צריך ללכת לפי היום בשבוע.

אבל האמת היא שגם היום יכול להיות מצב כזה - יש קו גאוגרפי בעולם שבו מתחלף התאריך. "קו התאריך"¹. מי שנמצא בצדו האחד של קו האורך הזה אצלו זה עדיין יום ראשון, ומי שעומד בצד השני - אצלו כבר יום שני. אדם שכבר ספר את העומר, נניח שלשים ושבועה יום לעומר, ועכשיו עבר את הקו לצד השני - הוא כבר נמצא ביום השלושים ושמונה אבל שם הם עדיין ביום השלושים ושבועה. לפי ההכלה, בכל המצוות הוא צריך לנהוג כמנהג המקום, אבל בספירת העומר כתוב "וספרתם לכם", כלומר הוא חייב להמשיך לספור לפי הימים שלו, לפי איפה שהוא התחיל לספור, ואז היום החמישים שלו יכול לחול אצלו ב-ה' או ב-ז' בסיון. זה לא היסטורי, זה בהווה. כלומר מה שמיציר חודש אייר הוא שאני סופר את חג השבועות שלי. זמן מתן תורתנו הכללי יהיה ב-ו' סיון, אבל אני אגיע ליום החמישים, לפי הספירה האישית שלי. אין עוד מצווה כזו שכולם מקיימים אבל אצל כל אחד זה יכול לצאת אחרת.

בין קודש לחול

כאן אנו מגיעים לנקודה של ספירת העומר ושל רבי שמעון, ושניהם יהוו הקדמה לנושא מסעי הצלב. נסביר; מהו חודש אייר? מה מגלה לנו רבי שמעון? - רבי שמעון לא מגלה את מה ש-"הרבה עשו". יש פעמים, ואני חש שזה כ"כ רלוונטי היום,

כלומר היו שיטות אחרות - של רבי יהודה ושל רבי יוסי, ואלו תנאים גדולי עולם. חז"ל אומרים (סנהדרין כ'). שששה תלמידים היום מתכסים בטלית אחת בהתמדה של ר' יהודה ב"ר עילאי! אם נחשוב על זה לעומק - רשב"י הוא לכאורה המיעוט הקיצוני, שוליים. האם הוא זה שאם נעשה סקר יזכה לרייטינג הכי גבוה? ממש לא. הוא ממש לא המיינסטרים. וכשהם יוצאים מהמערה -

.... אמר מניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה... (שם)

נדקדק - כשכתוב 'אמר', ונמצאים שם רק האבא והבן, ברור שמי שאמר הוא האבא, רשב"י. כלומר גם רבי שמעון עוד לא הצליח לעכל את זה שהאנשים עוסקים בחיי שעה, וזה מסתדר עם שיטתו שצריך לשבת וללמוד כל הזמן. אבל באמת, הם היו עוסקים בחיי שעה או מביאים פרנסה הביתה? הם היו מיישבים את ארץ ישראל, ומנהיגים בהם מנהג דרך ארץ! ורשב"י? -

כל מקום שנותנין עינייהן מיד נשרף. יצתה בת קול ואמרה להם להחריב עולמי יצאתם? חזרו למערתכם. דור אזור איתבו תריסר ירחי שתא. אמרי 'משפט רשעים בגיהנם י"ב חדש'. יצתה בת קול ואמרה 'צאו ממערתכם', נפקו. כל היכא דהוה מחי ר' אלעזר הוה מסי ר"ש. אמר לו 'בני, די לעולם אני ואתה'. בהדי פניא דמעלי שבתא חזו ההוא סבא דהוה נקיט תרי מדאני אסא ורהיט בין השמשות אמרו ליה הני למה לך? אמר להו לכבוד שבת. ותיסגי לך בחד? חד כנגד (שמות כ, ז) זכור וחד כנגד (דברים ה, יא) שמור. א"ל לבריה חזי כמה חביבין מצות על ישראל יתיב דעתייהו. (שם)

רבי שמעון ואלעזר בנו חזרו למערה לי"ב חודש, כמאמר הגמרא שמשפט רשעים בגיהנום י"ב חודש! בפעם הראשונה שהם יצאו אליהו הנביא עמד על פתח המערה כדי לומר להם לצאת, ואילו כעת, בפעם השניה כבר נגמר המשפט והם יוצאים לבד, לפי בת קול - ורבי אלעזר ממשיך לשרוף כל מקום שהוא רואה, ורבי שמעון מרפא. רק אחרי זה הם ראו את הסבא עם ההדסים (ואגב, סתם סבא בחז"ל ע"ם רוב זהו אליהו הנביא, וא"כ זה אותו אליהו שבפעם הראשונה הורה להם לצאת מהמערה), והוא אומר להם שזה לכבוד שבת, אחד כנגד זכור והאחר כנגד שמור - ורק אז אומר רבי שמעון לבנו 'ראה כמה חביבות המצוות על ישראל, ורק אז יתיב דעתייהו', התיישבה דעתם. כלומר לפני כן לא היה גם לרשב"י יישוב הדעת - "די לעולם אני ואתה", הוא עדיין הבין שהם מחזיקים את העולם לבדם. זה פלא עצום - ועם ישראל "מאוהב" ברבי שמעון. זה מחייב הבנה. מאיפה זה נובע? צריך לנתח את זה עומק.

וספרתם - לכם

לעניות דעתי רשב"י בא לגלות לנו תגלית שהוא היסוד של חודש אייר, של ל"ג בעומר ושל המעבר והגעה לחג מתן תורה. עיקר מה שנגיע אליו הוא עיסוק בענין שלישי שקשור לימים האלה מאד - מסעי הצלב. לפני תשע מאות עשרים ושמונה שנה, בימים האלו של חודשי אייר וסיון, התרחשו כל מסעות

¹ צדדי שונה, ומי שחוצה אותו עובר לאזור זמן שבו התאריך הוא אחר (מוקדם ביום או מאוחר ביום מהתאריך באזור שבו שהה קודם לכן). (ויקיפדיה)

¹ קו התאריך הבינלאומי הוא קו דמיוני העובר בסמוך לקו האורך 180°, שהוא הנגדי לקו האורך 0°. קו התאריך נקרא כך משום שהתאריך משני

יהודי הוא השם המפורש. את תחילת המשנה הזו - "אָנָּא השם - עוֹן, פְּשָׁעוֹ, חֲטָאוּ לְפָנַי עִמָּךְ בֵּית יִשְׂרָאֵל" חסידים מפרשים שהמילה "אנא" איננה 'בבקשה', אלא 'אני' - אני השם, שם השם מופיע בי, דרכי, מה שיש בי בעולם זה רק השם!

מן התורה יש רק חג אחד בחודש אייר - פסח שני. מה עניינו? עניינו הוא יחידים שבאים ואומרים 'היינו טמאים בפסח, אבל לא יתכן שאין ליהודי אפשרות לחגוג את פסח'. ומשה רבנו מתפלא - 'וואו! עד כדי כך? לא משנה מה מתי היה פסח ומתי תעשה פסח - אתה עכשיו יכול לעשות פסח'. ומתוך טענתם של אותם אלו שדרשו לעשות את הפסח - "לְמָה נִגְרַע לְבַלְתִּי הַקָּרֵב אֶת קָרְבַּן ה' בְּמַעֲדוֹ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (במדבר ט', ז), נלמד שזה אכן נחשב שהם עושים את הפסח במועדו, לא במועד ב'! נכון, יש רבים ויש יחיד, אני צריך את החברה, את העיר, את המדינה - הכל נכון ואמת, אבל בעומק, בתוך תוך כל זה, נמצא הסיפור של יהודי יחיד שיודע שהוא עצמו כלל ישראל, שהוא קדש קדשים. שכל העולם עומד עליו, שכל עוד יש יהודי אחד בעולם יש כלל ישראל בעולם. הנאצים לא היו נרגעים אם היו יודעים שנשאר איזה יהודי אחד בעולם, באי נידח. היו להם רשימות והם חיפשו את כל הנידחים, כי הם הבינו מה רבי שמעון מלמד אותנו. זו הסיבה שהם ימ"ש, יורים היום על מירון, על רבי שמעון - כדי לעצבן אותנו. כי ממירון יוצא קול אמיתי שאומר - "שווקין להושיב בהן זונות, מרחצאות לעדן בהן עצמן, גשרים ליטול מהן מכס". אתם שקר. כל יהודי הכי פשוט שמגיע הנה, אפילו יהודי שבקושי יודע לומר א"ב, הוא רבי שמעון. וזה מוציא אותם מהדעת - ולכן הם לא מפסיקים לירות על רבי שמעון ולשלוח אליו כטב"מ. כטב"ם זה ראשי תיבות של "כלי טייס בלתי מיואש" - הם לא מתייאשים, אבל זה גם "כלי טייס בלתי מאויש" - כי הם לא אנשים בכלל. הם פתאום קולטים מה המהות של כל יהודי יחיד והם לא יודעים מה לעשות עם זה ואיך להתמודד עם זה. זה מוציא אותם מדעתם.

גזרות ד'תתנ"ו

וכאן אנחנו נכנסים לא רק לרבי שמעון ולא רק לספירת העומר. חודש אייר הוא החודש המרכזי של מסעי הצלב, ואני מודה שזה היה גם עבורי מהפכת עולם הלימוד הזה. בשנת תתנ"ו, 1096 למנינם, מחליט האפיפיור לצאת למסע קדש' לארץ הקדש, כדי להציל את כנסיית הקבר שלהם מהכופרים המוסלמים, ועל הדרך, כדי שלא יבזבו זמן - יהרגו כמה שיותר כופרים מקומיים, יהודים. לא נכנס לזה כעת אבל רק נאמר שחלק גדול מההבדלים בין מנהגי אשכנז למנהגי הספרדים בהלכות ספירת העומר, שהאשכנזים מחמירים יותר, נובעים מהתקופה הזו. יש פיוט שאנחנו אומרים בתשעה באב המתאר את התאריכים ואת המאורעות שהיו כשהגיעו אותם מסעי הצלב לקהילות שו"ם - שפיירא, וורמיזא ומגנצא. הם הגיעו שם ליחידים. ילדים זקנים. מקצת מזה הרגשנו גם אנחנו השנה בשמיני עצרת. הם מגיעים כפי שמתואר במדרש על חנה ושבעת בניה, ודורשים שימירו את דתם, ויהודים מוסרים את נפשם. ב-ח' באייר הם הגיעו לקהילת שפיירא, המשיכו לקהילת וורמיזא והגיעו לשם בכ"ג באייר, שם הם

שה"ה הרבה עשו" זה דבר מאד מבלבל. אתה מחפש הנהגה, הובלה, אתה מחפש רבים ואתה מרגיש בלגן. וודאי שרבי שמעון לא מתאים לרבים - לזה רבי ישמעאל מתאים. אבל רבי שמעון מגלה שכל יחיד ויחיד מישראל הוא קודש הקדשים. איך אנחנו אומרים בפיוט של בר יוחאי? -

בְּרִי יוֹחָאי בְּקִדְשׁ הַקְּדוּשִׁים, קוֹ יְרוּק מְחֻדָּשׁ חֲדָשִׁים...

ושם בקדש הקדשים, מקום בו נכנס כהן גדול ביום הכיפורים, יום שבו כל היחידים, כל העם לא מתפלל על רבים אלא מתפלל שהכהן הגדול ייכנס בשלום ויציא בלי פגע. קדש הקדשים הוא מקום שהוא איננו קודש, אלא קודש הקדשים. אנחנו יודעים שיש קודש, שהוא מושג אבסולוטי, ויש חול. החול הוא בחוץ ואז יש שלבים בקודש - העזרה, ההיכל וכו'. וצריך להבין מה זה קודש הקדשים - קודש פלוס? בין קודש לחול חייבת להיות הבדלה, "המבדיל בין קדש לחול", ואילו קדש הקדשים היא הנקודה בה מתגלה בעומק שאין בכלל חול. שבמעמקי החול - הכל קדש. לא ייתכן שיש חול כי לחול אין קיום. הדבר היחיד שמקיים ומתקיים הוא הקודש. לקדש הקדשים נכנס כהן גדול ביום הכיפורים ואמר - "רבש"ע, חטאו, עוון, פשעו עמך ישראל" - אבל בפנים בפנים, כולם קדושים. שם אין בגדי זהב או כסף או נחושת אלא רק בגדי לבן וכל העם הופך להיות יחידים וכל יחיד הוא כל העם.

למה יורים על מירון?

אותו רבי שמעון שאמר שהפירוש של "לא ימוש ספר התורה הזה מפיר והגית בו יומם ולילה" הוא שבאמת צריך להיות במציאות הזו, הוא אותו רבי שמעון שפוסק במקום אחר שמי שאמר אפילו פסוק אחד של תורה ביום ופסוק אחד בלילה יצא ידי חובת מצוות לימוד תורה! וזה לא סותר - רבי שמעון בא לגלות ליהודי את האמת, והיא ש"אין עוד מלבדו" וזה באמת באמת. שהאמת היא שהרומאים בנו את הגשרים ואת השווקים כי הם רשעים ומנוולים. הוא עצמו, כשיצא מהמערה, יחפש מה אפשר לתקן, מה אפשר לעשות - וילך ויתקן את הדרכים ואת הגשרים. במערה מה שעושה רבי שמעון הוא לגלות שכל יהודי הוא קדש הקדשים. גם אם אני נמצא במקום מסוים, ירוד מאד, והווז שלי, הכיון נמצא טריליון ק"מ צפונה - הרי שאני בתוכי נמצא שם. בפנים בפנים אני רבי שמעון. לכן כולנו מאוהבים ברבי שמעון כי הוא מגלה לנו של כל יהודי הוא בבחינת "לא ימוש", וכל יהודי הוא קדש קדשים. וודאי שהרבים צריכים למצוא את הדרך המאזנת בין רומי ובין המציאות, וגשרים וכו' - זו הדרך לרבים, אבל מה שמחזיק כל יחיד בתוך הרבים? כשאני הולך לעבודה, אוסף את דגני, זו הידיעה שבפנים בפנים אני קדש קדשים! שאני בפנים סופר לבד ומגיע לזמן מתן תורה שלי לבד - ה', ו' או ז'. אני סופר. ברור שיש חג מתן תורה כללי ואני לא אחגוג את שבועות או אקריב את הקרבנות (בזמן שהמקדש קיים) ביום החמישים לפי הספירה שלי אלא יחד עם כולם, אבל אני ספרתי את "וספרתם לכם" לבד כפי מה שיהודי יכול לגלות את קדושת ה' בעולם. יהודי אחד לבד זה קדש הקדשים. לכן ביום כיפור -

...כְּשֶׁהָיוּ שׁוֹמְעִים שֶׁם הַמִּפְרָשׁ שֶׁהוּא יוֹצֵא מִפִּי כְּהֵן גְּדוֹל, הָיוּ כּוֹרְעִים וּמְשַׁתְּחִוּוּ וְנוֹפְלִים עַל פְּנֵיהֶם, וְאוֹמְרִים "בְּרוּךְ שֶׁם כְּבוֹד מְלֻכּוֹתָ לְעוֹלָם וָעֶד". (וימא ו' ב')

שמע היא קבלת עול מלות שמיים, שאותם יהודים באותן קהילות קיבלו על עצמם "ה' אלקינו ה' אחד". הם מתארים את כל תפילות השבת כקבלת עול מלכות שמים והתקדשות כל יחיד בישראל לפני שמקבלים על עצמם למות. זה געוואלד. אז לפני שאומרים "עזרת אבותינו" מגיעים לפיוט 'זולת', ומיד נלמד ממנו שורות בודדות, מהשבת החמישית שאחרי פסח. את הפיוט הזה כתב רבנו אפרים מרגנשבורג זיע"א.² הוא חי מעט אחרי שנת ד'תתנ"ו, והוא חווה בעצמו את מסעי הצלב. הוא אחד מגאוני הדור והוא אחד מבעלי התוספות. הוא כותב את זה אחרי שהוא רואה את קהילתו נשרפת. נחשוב על הורים שלוקחים את ילדיהם לשחיטה כדי שלא להיאנס, לא לעבוד לפסל של "הנאורים והמתורבתים", של האפיפיור ימ"ש. נראה את המילים של הפיוט, שחובר בתחילתו לפי סדר הא"ב, ושהמדהים בהם הוא שהיחיד עומד פה במרכז. 'אתה יודע רבש"ע מה מיוחד בעם ישראל?', שואל הפייטן את הקב"ה, 'שכל יחיד זה כל העם, זה כל ההיסטוריה וכל האינסוף'. רבי שמעון. אוצר הרעים.

אלהים לא אדע זולתך / מושיע אין בלתיך / גאל לך את גאולתך.

פרשת בחוקותי עוסקת בגאולת שדות וקרקות, והפייטן ממשיך עם הקו של הפרשה וחוזר - רבש"ע, יש כאן שדה, נחלה. בוא כבר וגאל אותה.

ביתך קדש נאווה / היה לאש ולהבה / הר האלהים חורבה / עד מתי ה'.

איזו גאונות של פייטן - כל מילה פה מיוסדת ונכתבה לפי פסוקים מהמקרא. אנחנו מכירים את משה רבנו ההולך אל הר האלקים חורבה, והנה הוא מתאר את הר האלקים - את ירושלים החרבה.

גם כי אזעק ואשווע / מיד נפשי קובע / ואני עני וגווע.
דתך להעביר ביקש / דור פתלתול ועיקש / זה לנו מוקש / עד מתי ה'.

בתחילת הפיוט בחלק מהסידורים מופיע באותיות קטנות "תוקן בעבור השלום", כלומר הצנזור הנוצרי עבר על הפיוטים האלה וראה שמדפיסים את זה והתחיל לגזור שלא יודפס, אבל ברור לכולנו מה כתוב שם. והוא ממשיך לתאר בעדינות ולאט את כל מה שהיה שם -

...זדים בקשו נפשי / הפר מצוות קדושי / וחלל שבת / וחודשי.

חי רוכב על עב קל / הבט אל עמל לא תוכל / למה זה / אשכל.

זה אבא שמתאר את עצמו עם ילדיו - 'עד מתי ה', עד מתי?'. נדלג לסיום -

ראיתי קץ לכל תכלה / ואין קץ ליושבת בגולה / חופשה / לא ניתן לה.

עושים שחיטה נוראה וממשיכים לשחיטה נוספת בא' בסיון. את "אב הרחמים" שנוהגים האשכנזים לומר בכל שבת לפני מוסף - תיקנו על אותן קהילות קודש שמסרו נפשם על קדושת השם, "הנאהבים והנעימים בחייהם ובמותם לא נפרדו". מרן הרב קוק כותב בחודש אייר משפט מדהים -

הגבורה העילאה של תלמידי רבי עקיבא, והצפונה של קדושי הקהילות, מתחברות יחד באוצר הרזים של רשב"י.
(מגד ירחים, אייר, תרע"ד)

זה משפט עמוק מאד. תלמידי רבי עקיבא היו בארץ ישראל, ושם הגבורה היתה במקום הקודש מול הרבים, שם מבקשים להרוג את היהודים במקומם - אנחנו מכירים את זה מהיום. ואילו הגבורה הצפונה היא של קדושי הקהילות, של רבי אמנון ממגנצא בעל "ונתנה תוקף" וכו', בגלות. חודש אייר ותחילת חודש סיון (עד להג השבועות) - תשמעו דבר שאמנם הכרתי אך לא הבנתי עד כמה הא עמוק - הפכו ביהדות אשכנז לדבר פלא. בסידורים האשכנזים הישנים כמו 'בית יעקב', 'אוצר התפילות' ועוד, יש פיוטים מיוחדים לכל שבת מפסח ועד שבועות, הנקראים "יוצרות" (בברכת יוצר אור), "אהבה" (בברכת אהבת עולם), "זולת" (נאמר בברכה שאחרי קריאת שמע) ו-"גאולה" (ממש לפני סיום ברכת "גאל ישראל" והמעבר לתפילת העמידה, ואותו חותמים במילים "בגלל אבות תושיע בנים ותיבא גאולה לבני בניהם. ברוך אתה ה' גאל ישראל"). השבת הקרובה, של כ"ג אייר נקראה אז "השבת השחורה", ונהגו בה לפרוס פרוכת שחורה על ארון הקדש, להוסיף פיוטים מיוחדים, לקצר הניגון בתפילת השבת, אמירת פיוטי אבל על הקהילות שחרבו, לערוך טקס הזכרת נשמות להרוגי גזירות תתנ"ו מתוך ספר הזכרת נשמות מיוחד ואמירת אב הרחמים. בכל הפיוטים הפלאיים האלה נקראים יוצרות, שאגב נתחברו בתיאום עם הפרשות, עוברים שלבים בתפילה. בברכת יוצר אור שלפני קריאת שמע, משווים בעצם את המלאכים לקדושת המלאכים פה בארץ. בברכת אהבת עולם, הברכה השניה שלפני קריאת שמע, יש פיוט המכונה "אהבה", בכל שבת פיוט אחר, וננסה קצת ללמוד אחד מהם.

אהבה, זולת וגאולה

זו שירה נוראה שקשה לעמוד על עוצמתה. אגב, חלק גדול מהפוסקים התנגדו להוספת הפיוט באמצע הברכה, אבל כך נהגו יהודי אשכנז הראשונים, וזה מופיע בהרבה מהקהילות האשכנזיות ובסידוריהן עד היום. בברכת 'אהבה רבה' (או 'אהבת עולם', לפי חלק מהנוסחים) המתארת את האהבה ששורה בין הקב"ה ובינינו, הוסיפו פיוט שהוא בעצם רומן בין הדוד והרעיה, הפותח במילה - "איומתי" או "סגולתי", הקב"ה פונה אלינו ואנחנו עונים לו בשם "דודי", והוא בוחר בנו ומתאר אותנו ומתפעל מאיתנו ואנחנו תמהים - 'אבל תראה מה קורה פה למטה'. מין דו שיח שכזה, וכל הפיוטים האלה מתארים את מה שקורה באותן קהילות. אחרי פיוט 'אהבה' עוברים לפיוט נוסף שמכונה 'זולת' שנאמר אחרי קריאת שמע, שהרי קריאת

² כתוב בתורה "לא תכיר פנים", והוא בא אחרי כל מה שהוא ראה באותם מסעות צלב נוראיים ומבקש מהקב"ה שיכיר לו פנים כדי שנוכל להזכיר את צדקתך רבש"ע. "קח נא בן יקיר / ונמצה דמו על קיר" - בקריאה קלה חושבים שמדובר פה רק על עקדת יצחק אבל בעומק הוא מבקש מהקב"ה 'קח אותי' (ע"פ הפסוק "הבן יקיר לי אפרים", ושמו כאמור היה אפרים).

² שבעבר למדנו את הפיוט שלו "אם אפס רובע הקן" הנאמר בחודש אלול בסליחות של הספרדים ובעשי"ת בסליחות של האשכנזים - "אם אפס רבוע הקן / אהל שפן אם רבוע", שורה שמתארת כמובן את עקדת יצחק אבל גם את עצמו, איך האוהל שלו מתרוקן. "פנים לו תפיר / וצדקו לפנים יצפיר" -

כל יהודי הוא שבת

גם הספרות הכי חילונית (אם מותר להגדיר משהו כחילוני), טשרניחובסקי למשל, כותב בשנת 1942 פואמות על הרוגי וורמייזא,³ והוא מתאר איך אפשר לקבל את כל הכוחות מתוך העיסוק בזה וההבנה של זה, כי בעצם החידוש של הגבורה הצפונה הוא החידוש של ספירת העומר, של רבי שמעון ושל פסח שני, של היחיד. היחיד שהוא בעצם כלל ישראל. היחיד שמתגלה לאורך כל תורתו של רבי שמעון, שבכל אחד ואחד מאיתנו יש בתוכו רבי שמעון. כשהוא רואה את אותו זקן הולך בערב שבת עם שני ההדסים הוא אומר לנו - 'תראה בן אהוב, מה שעושה הזקן הזה הוא יכול לחבר 'שמור' ו'זכור' בדיבור אחד. מה שאנחנו פעלנו במערה פועל כל יהודי מכח פעולתו זו', ולכן כל יהודי שלכאורה היה צריך לראות בדמותו של רבי שמעון משהו מאד מרוחק, מנוכר ונבדל, מבין שבתוך-תוכו יש רבי שמעון, שהוא באוצר הרזים שלו לחבר 'שמור' ו'זכור', לחבר קודש וחול, לעשות קבלת שבת. אגב, זו הפעם הראשונה שאנחנו פוגשים את קבלת השבת. זהו הכח לקבל את השבת, זה "לכה דודי".

בחלק גדול מהקהילות הספרדיות ואף אצל חלק מהחסידיים נוהגים לומר את הפיוט "בר יוחאי" בכל ערב שבת, כי זה הכח של כל יהודי לקבל את השבת, להיות שבת. יהודי הוא שבת, דהיינו הוא איננו יום חול, גם בלי הגיבוי מסביבו.

ולפעמים, ואולי אלו הימים שאנו מצויים בהם, כשיש גיבוי מסביב אבל הגיבוי הוא מעורער בלשון המעטה, כשהתחושה היא שקשה מבחינה הנהגתית, ציבורית, ובלי לפרט יותר מדי - אולי הכל בא כדי לחזק דווקא פה את קדושת כוחו של היחיד, של כל יחיד, של מה זה תחילה על יחיד, של איך כל יחיד הוא בעצם קדש קדשים ואיך כל יחיד יכול בחודש הזה לגלות איך הוא ספר בעצמו לקראת שבועות. חודש ניסן הוא הגאולה שבה כלל ישראל יוצאים ממצרים, חודש סיון הוא הגאולה שכלל ישראל מגיע להר סיני, ואילו חודש אייר הוא חודש שבו כל יחיד סופר בעצמו וכל מה שנוצר מהגשר הזה של אייר נוצר רק מהספירה הזו.

כתוב בתורה ששפחה כנענית מקבלת חופשה. האין רעייתך רבש"ע זכאית לחופשה מאותן צרות?

רחמיך מיום ליום צופה / למתי תעלה תרופה / עושה השחר עיפה / עד מתי ה'.

בידו לפדות עם קרובו / ועד מתי אצפה ליום שובו / ולא איך לבוא.

יערה ממרום רוחו / וירם קרן משיחו / השיב המלך את נידחו. עד מתי ה'.

צוה ישועות עמך / עזרתי היתה מעמך / אין גואל קרוב ממך.

חי גואלי חכתה / נפשי לך כלתה / כי גואל אתה / עד מתי ה'.

קיים קול צופיך [אלו הנביאים] / עוד תעבורנה אלפיך / ופרשת עלי כנפך.

שמנו לב איך הוא מכניס אותנו לאט לאוירה של חג השבועות? - רות המבקשת מבעוז "וּפְרִשֶׁתְּ כִנְפֶךָ עַל אֶמְתֶּךָ כִּי גֹאֵל אֶתָּה". (רות ג', ט')

קרב שנת הגאולה / הסר מעלי כלי גולה / כי לך משפט הגאולה / ועתה ה' עד מתי.

אחרי הפיוט הזה מגיע פיוט נוסף, ממש לפני תפילת העמידה, המכונה 'גאולה' ומסתיים במילים -

הלוא מלך אתה, צור ישראל וגואלו, אחרי נמכר גאולה תהיה לו [ציטוט מפרשת השבוע], בגלל אבות תושיע בנים ותביא גאולה לבני בניהם. ברוך אתה ה' גאל ישראל.

הפיוטים האלה באים לתאר איך כל יהודי הוא יותר מכל המלאכים, השרפים, האופנים וחיות הקדש. וגם ההמשך "על הראשונים ועל האחרונים" - זה לא מדבר על פעם אלא על היום בבוקר, ועלי.

חודש אייר בקהילות אשכנז הוא החודש של כל היוצרות האלה, וחלק גדול מהפיוטים שאנו מכירים נכתבים מתוך המאורעות של החודש הזה, והם באים ומתארים את העומק של מה שאמרנו - הגבורה הצפונה בקדושי הקהילות, היחידים, אלה שלא היו להם הטנקים ולא מדינה מאחוריהם, והם מקורות הכח שלנו.

השיעור מוקדש לזכות עם ישראל, יושבי הארץ וחוצה לה,
להצלחת ושמירת חיילי צה"ל, להשבת חטופים מזהר בשלום.
 ולהשבת כל הנפלים לקבר ישראל
 לע"נ **כל הנפלים על קידוש ה' בארצנו המלחמה** ולע"נ
שרה בת **קלרה** ע"ה, מרת **דבורה** בת **צבי מרדכי** ע"ה ומרת **שרה רחזה** בת **לאה ומשה** ע"ה
 ולהבייל
לדפואת כל הפצועים וחוזלים
 ובתוכם **בנימין** בן **שושנה**, **עמרם** בן **אידה חיה**, **סרמל מרדכי** בן **טל שרה**
 וליווג הזון **ליעל רחל** בת **אריאל אסתר** תחי'
 להקדישת שיעורים ניתן לפנות בחודרת וואטסאפ לעמטאל - 054-7500516

³ כתב את הפואמה "ברוך ממגנצא" (1902), את הבלדה "קיר הפלא אשר בוורמייזא" (1924) את אוסף 'בלדות וורמייזא' (1942) ועוד.